

اجازه خلیفه دانست، ابن ابی‌الهیجاء با اعزام قاصدی از المستضیء بالله خلیفه عباسی اجازه گرفت. سپس این پرده حدود دو سال بر مرقد رسول خدا ﷺ قرار گرفت.^۸ برخی از منابع تاریخی، پوشاندن حرم نبوی را برای نخستین بار به خیزران^۹ مادر هارون الرشید نسبت می‌دهند.^{۱۰} اما برخی نیز ابن ابی‌الهیجاء را نخستین کسی می‌دانند که به این کار مبادرت ورزید.^{۱۱}

ابن ابی‌الهیجاء در سال ۵۴۶ق. مرقد اسماعیل فرزند امام صادق علیه السلام را تجدید بنا کرد. مطری به استناد قطعه سنگی که نام ابن ابی‌الهیجاء و سال تجدید بنای مرقد در آن ذکر شده، این مطلب را بیان کرده است.^{۱۲} به بیان سمهودی، وقف باغی برای حرم اسماعیل بن جعفر در سمت غربی مرقد او، با استناد به قطعه سنگی نصب شده در آن مرقد، از دیگر اقدام‌های ابن ابی‌الهیجاء بود.^{۱۳}

نیز او مسجد فتح^{۱۴} یا خندق^{۱۵} را که ویران شده بود، در سال ۵۷۵ق. بازسازی کرد. وی این مسجد را که از شمال به جنوب ۲۰ ذراع و از شرق به غرب ۱۷ ذراع بود، با یک رواق و سه

۸. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۳۸؛ کشف الارتیاب، ص ۳۶۰-۳۶۱.

۹. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۳۹.

۱۰. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۳۹؛ قاموس الحرمین، ص ۱۹۱؛ صبح

الاعشی، ج ۴، ص ۳۰۷.

۱۱. وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۱۰۳؛ تاریخ حرم ائمه بقیع، ص ۳۰۳.

۱۲. وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۱۰۳؛ تاریخ حرم ائمه بقیع، ص ۳۰۳.

ابن ابی‌الهیجاء: از وزیران دولت فاطمی

و دارای آثار عمرانی در مدینه

سیف‌الدین حسین بن ابی‌الهیجاء از نژاد کُرد و از وزیران فاطمی^۱ و داماد طلائع بن رُزَیک (م. ۵۵۶ق.) وزیر عاضد آخرین خلیفه فاطمی است.^۲

ابن ابی‌الهیجاء در پی شورش شاور حاکم شهر قوص در مصر^۳ بر طلائع بن رزیک^۴ و قدرت یافتن وی، به مدینه کوچ کرد؛ اما زمان آن دانسته نیست. وی سال‌های پایانی عمرش را در این شهر سپری کرد^۵ و افزون بر احسان به مردم مدینه و اعطای مال و لباس به آنان^۶، خدماتی فراوان در اماکن مقدس این شهر انجام داد؛ مانند پرده کشیدن دیوارهای حرم نبوی و پوشاندن مرقد پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله با پرده‌ای از ابریشم سفید گلدوزی شده با حاشیه‌ای از ابریشم قرمز که بر روی آن سوره یس نوشته شده بود.^۷ آن‌گاه که شریف قاسم بن مَهْنَأ امیر مدینه نصب این پرده را منوط به

۱. وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۴۲؛ قاموس الحرمین، ص ۱۹۰.

۲. صبح الاعشی، ج ۴، ص ۳۰۷؛ وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۱۳۸.

۳. معجم البلدان، ج ۴، ص ۴۱۳.

۴. اتعاظ الحنفاء، ج ۲، ص ۲۸۷.

۵. المواعظ و الاعتبار، ج ۳، ص ۸۶-۸۷؛ اتعاظ الحنفاء، ج ۲، ص ۲۸۹-۲۹۰.

۶. المواعظ و الاعتبار، ج ۳، ص ۸۷.

۷. صبح الاعشی، ج ۴، ص ۳۰۷؛ قاموس الحرمین، ص ۱۹۱؛ وفاء

الوفاء، ج ۲، ص ۱۳۸.

ستون بنا کرد و گنبدی بر آن قرار داد.^۱ نیز دو مسجد دیگر را به نام‌های علی بن ابی طالب علیه السلام و سلمان فارسی که در پایین مسجد فتح از جهت قبله قرار داشت، در سال ۵۷۵ق. تجدید بنا کرد.^۲ ساخت مسجد وادی* یا مسجد عسکر در سال ۵۸۰ق. که به سبب قرار داشتن در محل شهادت حمزه سیدالشهداء به مسجد مصرع* (شهادتگاه) معروف بوده، از دیگر آثار عمرانی ابن ابی‌الهیجاء است که در سمت شرقی دامنه جبل الرماة قرار داشته است.^۳ نیز وی در حدود سال ۵۶۰ق. شعبه‌ای از چشمه الزرقاء را از سمت باب السلام* به حیاط نزدیک مسجد پیامبر و شعبه کوچکی را نیز به داخل صحن مسجد کشید و در آن فواره‌ای نصب کرد تا مردم از آن آب وضو بگیرند.^۴ آرامگاه ابن ابی‌الهیجاء در قبرستان بقیع دارای بقعه کوچکی نزدیک قبه عباس بن عبدالمطلب و ائمه علیهم السلام بود^۵ که به دست آل سعود ویران شد.

◀ منابع

آثار اسلامی مکه و مدینه: رسول جعفریان، قم، مشعر، ۱۳۸۶ش؛ انعاظ الحنفاء: المقریزی

۱. وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۴۳.

۲. وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۴۳؛ تاریخ مکه المشرفة، ج ۱، ص ۲۹۹.

۳. وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۵۳.

۴. التحفة اللطیفة، ج ۱، ص ۵۱۶؛ وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۲۰۷.

۵. وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۱۰۰؛ آثار اسلامی مکه و مدینه، ص ۳۳۱.

(م. ۸۴۵ق.)، به کوشش الشیال، مصر، وزارة الاوقاف، ۱۴۱۶ق؛ تاریخ حرم ائمه بقیع: محمد صادق نجمی، تهران، مشعر، ۱۳۸۰ش؛ تاریخ مکه المشرفة: محمد بن احمد ابن الضیاء (م. ۸۵۴ق.)، به کوشش علاء و ایمن، بیروت، دار الکتب العلمیة، ۱۴۲۴ق؛ التحفة اللطیفة: شمس الدین السخاوی (م. ۹۰۲ق.)، قاهره، دار الثقافة، ۱۳۹۹ق؛ صبح الاعشی: احمد بن علی القلقشندی (م. ۸۲۱ق.)، به کوشش زکار، دمشق، وزارة الثقافة، ۱۹۸۱م؛ قاموس الحرمین: محمد رضا نعمتی، قم، مشعر، ۱۳۷۶ش؛ کشف الارتیاب: سید محسن الامین (م. ۱۳۷۱ق.)، به کوشش امین، مکتبة الحریس، ۱۳۸۲ق؛ معجم البلدان: یاقوت الحموی (م. ۶۲۶ق.)، بیروت، دار صادر، ۱۹۹۵م؛ المواعظ و الاعتبار: المقریزی (م. ۸۴۵ق.)، به کوشش المنصور، بیروت، دار الکتب العلمیة، ۱۴۱۸ق؛ وفاء الوفاء: السمهودی (م. ۹۱۱ق.)، به کوشش محمد عبدالحمید، بیروت، دار الکتب العلمیة، ۲۰۰۶م.

مهدی امیریان

ابن أم مکتوم: مؤذن و جانشین پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم

در مدینه در برخی غزوه‌ها برای اقامه نماز

عمرو / عبدالله بن قیس بن زائدة بن اصم از تیره بنی عامر بن لؤی قریش، از عرب عدنانی است^۶ که با پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در جدّه هشتم (لؤی) به هم می‌رسند.^۷ مادرش ام مکتوم عاتکه، دختر

۶. الطبقات، ج ۴، ص ۱۵۵؛ الاستیعاب، ج ۳، ص ۹۹۷.

۷. جمهرة انساب العرب، ص ۱۷۱.